

PRILOG BIBLIOGRAFIJI: JOZEFINIZAM I CRKVA MEĐU HRVATIMA

Ivan DAMIŠ

Druga polovica 18. stoljeća i prva polovica 19. stoljeća i u prošlosti Crkve u Hrvata razdoblje je u kojem je crkveni život bitno obilježen jozefinizmom. Život i djelovanje Crkve dobili su, eventualno, snažne impulse reorganizacijom župa u Sjevernoj Hrvatskoj, ali je pastoralni rad u cjelini izgubio mnogo radnika zbog reorganizacije crkvenog školstva, kojom su se ukinule pavlinske, isusovačke i franjevačke škole. Sami, pak, pastoralni radnici desetkovani su.

Još uvijek su istraživanja tog razdoblja crkvene povijesti u nas u početnoj etapi, kako to pokazuje i ovdje sabrana bibliografija. Doba jozefinizma pokušava se rasvijetliti ove školske godine na pojedinim specijalnim predavanjima iz crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Iz tih je pokušaja nastao i ovaj prilog.

Pojedine bibliografske jedinice sadrže i širu materiju od gore naznačene teme. Koncipiranost je pojedinih radova takva da nije moguće izdvojiti samo one dijelove koji se striktno odnose na jozefinizam. Sve bibliografske jedinice nisu mogle biti ujednačene. Zbog toga se pojedini radovi navode onako, kako ih je dotični autor već ranije naveo.

Dru Franji Šanjeku i prof. Josipu Kolanoviću hvala na ustupljenim bilješkama.

OPĆENITO O JOZEFINIZMU U CRKVI

DROULERS, P., Katolicizam u svijetu. (VI. poglavlje – Religije Zapadnog svijeta u 19. stoljeću). *Historija čovječanstva: kulturni i naučni razvoj*, svezak peti/knjiga druga: Devetnaesto stoljeće, Zagreb, Naprijed, 1976, 381–412.

FRANZEN, A., Pregled povijesti Crkve. Zagreb, Kršćanska sadašnjost – Glas Koncila, 1970, 272.

JEDIN, H., Velika povijest Crkve. Peti svezak. Crkva u doba apsolutizma i prosvjetiteljstva. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1978.

LASMAN, F., Galikanstvo, Febronijevstvo, Jozefinstvo. *Povijest Crkve Hristove*, Zagreb 1917, 162.

MAAS, F., Der Josephinismus, Wien 1950.

MAAS, F., Der Josephinismus. Quellen zu seiner Geschichte in Österreich. 5. sv., Wien 1951–1961.

VALJAVEC, F., Der Josephinismus, Wien 1945.

VANINO, M., Povijest Crkve Katoličke, Zagreb 1930, 201–206.

OPĆENITO O JOZEFINIZMU U HRVATSKOJ

AIGNER – ABAFI, L., Die Jakobiner in Kroatien. *Agrarer Zeitung*, 1895, 168; 169; 170.

- O poznatoj tkz. jakobinskoj uroti Ignjata Martinovića u koju je prema nekim indicijama bio umiješan i Maksimilijan Vrhovac.

ARHIV HRVATSKE, Zaključci Hrvatskog Sabora.

Knjiga V. 1743–1749, Zagreb 1966.

Knjiga VI. 1749–1753, Zagreb 1968.

Knjiga VII. 1753–1758, Zagreb 1970.

Knjiga VIII. 1759–1773, Zagreb 1971.

Knjiga IX. 1777–1808, Zagreb 1974.

BERITIĆ, N., Nekoliko arhivskih vijesti o zabranjenim knjigama u Dubrovniku. II. Dubrovnik 1956.

BEUC, I., Kojim pravom postaje Marija Terezija hrvatskim kraljem. *Vjesnik Kraljevskog državnog arhiva u Zagrebu*, 8/1939, 61–121.

BIČANIĆ, R., Doba manufakture u Hrvatskoj i Sloveniji, (1750–1860), Zagreb 1951.

BIČANIĆ, R., Počeci kapitalizma u hrvatskoj ekonomici i politici. Zagreb 1952.

BOGDANOV, V., Hrvatska revolucionarna pjesma iz godine 1794. i učešće Hrvata i Srba u zavjeri Martinovićeve jakobinaca. Zagreb 1956, *Starine*, Knjiga 46.

BOGDANOV, V., Historija političkih stranaka u Hrvatskoj. Zagreb 1958.

BREYER, M., Jedan antijozefinski hrvatsko-kajkavski govor iz godine 1785. *Narodna starina*, 10/1931, 25, 119–120.

CUVAJ, A., Građa za povijest školstva. Sv. II. Zagreb 1910.

CUVAJ, A., Nikola pl. Skerlec-Lomnički. Zagreb 1913.

- spomenuta je i korespondencija Vrhovac-Škrlec vođena 1794–1798.

ČALDAREVIĆ, V., O jednoj zagonetnoj dubrovačkoj knjizi. II, Dubrovnik 1956.

DABINOVIĆ, A., Terezija i pragmatična sankcija. *Hrvatska revija*, 17/1944, 5, 233–246.

EKMEČIĆ, M., Jozefinizam i buđenje jugoslavenskih naroda. *Istorija Jugoslavije*, Beograd, Prosveta, 1972, 201–208.

/ERCEG, I./, Nikola (Nicolaus Skerlec de Lomnicza). *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971, 254–255.

GEORGIJEVIĆ, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni, Zagreb, Matica Hrvatska, 1969, 169–191.

HORVAT J., Jozefinizam. *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, II sv. Zagreb 1942, 119–141.

- HORVAT, R., Najnovije doba Hrvatske povijesti. Zagreb 1906, 1–40.
- KARAMAN, I., Komorski zemljišni posjed u Hrvatskoj i „jakobinac” Josip Kralj. *Radovi odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta*, Zagreb 1960, svezak 3.
– Spomenut je i Vrhovac s obzirom na poznatu Martinovićeovu urotu.
- KELLNER, K-J., Hrvati i Hrvatska u dnevniku optujskoga župnika Kellnera. *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, 13/1911, 174–181.
– Objavljeni odlomci dnevnika iz 1812. g. o Hrvatskoj i o Maksimilijanu Vrhovcu.
- KOMBOL, M., Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda, Zagreb 1945.
- KOVAČEVIĆ, B., Slobodna misao u Dubrovniku pred propast dubrovačke samostalnosti. *Misao*, 1923, 91.
- LANOVIĆ, M., Zbirka matičnih propisa valjanih u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb 1908.
- LUNAČEK, V., Hrvatski kameralisti Nikola Škrlec Lomnički. *Historijski zbornik*, 1962, 171–181.
- MACAN, T., Povijest hrvatskog naroda. Zagreb, Školska knjiga, 1971, 136–154.
- MATIĆ, T., Josip Keresturi i njegovi pogledi na političke prilike poslije Josipa II. *Rad HAZU*, 1941, CCLXX, 149–188. – *Hrvatska smotra*, 9/1941, 8, 398–407.
– O djelima: Josephus II in campis Elysiis Somum Elentherii Pannonii. 1790; Leopoldus II in campo Rakos. Visio Elentherii Pannonii. 1790. – Elentherius Pannonius = Josip Keresturi.
- MATIĆ, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb 1945.
- MESIĆ, M., O Krčeliću i njegovih Annuah. *Rad JAZU*, 1875, 32.
- MULJAČIĆ, Ž., Tomo Basiljević – Baselji predstavnik prosvjećenja u Dubrovniku. Beograd 1958.
- NAGY, J., Istorija slobodnog zidarstva. Zagreb 1929.
- RATKOVIĆ, M., O autorstvu pjesme „Horvat Horvatu horvatski govori”. Ivšićev zbornik, Zagreb 1963.
/RATKOVIĆ, M./, /Prosvjetiteljstvo u Hrvatskoj/. *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb, sv. 6., 1965, 627–629.
- RENALTER, H., Jakobiner in Mitteleuropa, Inn-Verlag-Innsbruck, 1977.
– Naročito: BEDA, K., Probleme des Josephinismus und des Jakobinertums in der Habsburgischen Monarchie, str. 271–290.
- SMIČIKLAS, T., Povijest Hrvatska. II. dio. Zagreb 1879, 311–384.
/ŠIDAK, J./, Jozefinizam kod Hrvata. *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb, sv. 4, 1960, 550–551.
- ŠIŠIĆ, F., Hrvatska povijest. II. dio. Zagreb 1908, 140–174.
- ŠIŠIĆ, F., Marija Terezija (1740–1780). *Pregled povijesti Hrvatskoga naroda*, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1975, 344–348.
- ŠIŠIĆ, F., Car Josip II. (1780–1790). *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1975, 339–344.
- ŠIŠIĆ, F., Unutrašnje stanje Kraljevine Hrvatske (1526–1790). *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*. Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1975, 345–364.

FISCHUPPIK, K., Marija Terezija. Preveo D. Bišćan. Zagreb, Binoza, 1936.

JOZEFINIZAM I CRKVA MEĐU HRVATIMA

- /ANTOLJAK, S.), Vrhovac Maksimilijan. *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971, 542–543.
- BARLE, J., Naše diecezanske sinode. Zagreb 1913.
- BELAJ, F., Konkordat između Sv. Stolice i Austrije od 18. 8. 1855. *Katoličko crkveno pravo*, Zagreb, 1901, 609–620.
- BUTURAC, J., Crkveno pravo za jozefinizma u habsburškim zemljama. *Katolički list*, 1941, 121–128; 135–137; 151–153; 163–165.
- BUTURAC, J., Dr Franciscus Cvetan, Constitutiones Maximiliani Vrhovac episcopi Zagrebiensis et iosephinismus. Disertatiohistorico-iuridica (Zagreb 1942) strana 86. Tiskala Narodna tiskara u Zagrebu. *Katolički list*, 1942, 28, 335–336.
- Prikaz doktorske dizertacije.
- BUTURAC, J., Zagrebački biskupi i nadbiskupi 1094–1944. *Kulturno-povijesni zbornik zagrebačke nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka*, Zagreb 1944, 59–65.
- BUTURAC, J.–IVANDIJA, A., Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima. Zagreb, HKDČIM. 1973, 218–280.
- CVETAN, F., Costitutiones Maximiliani Vrhovac episcopi zagrebiensis et iosephinismus. Zagreb 1942. (dizertacija).
- DESPOT, M., Maksimilijan Vrhovac. Život i rad (1752–1827). *Naše teme*, 1972, 7–8, 1136–1148.
- U studiji je donijeta, uz kratak opis Vrhovčeva života, ocjena njegovih idejno-političkih stavova i akcija, kulturno-povijesnog rada kao i skrb za gospodarski napredak Hrvatske.
- DEŽELIĆ, V., Maksimilijan Vrhovac. Zagreb 1904.
- DEŽELIĆ, V., Kardinal Haulik, nadbiskup zagrebački 1788–1869. Zagreb 1929.
- DUKAT, V., Sličice iz zagrebačkog „High life” u 18. stoljeću. *Narodna starina*, 4/1925, 10, 183–185.
- Društvena zbivanja u Zagrebu povodom poklonstvene posjete biskupa Josipa Galjufa caru Josipu II, 1783.
- FANCEV, F., Građa za povijest školskog književnog rada. *Starine JAZU*, XXXVIII, 248.
- FESSLER, I-A., Rückblicke auf seine siebigjährige Pilgerschaft. Leipzig 1851, 133–151.
- GĚCZY, T., Beiträge zur Lebensgeschichte des Agramer Bischofs Maximilian Vrhovac (1752–1827), Wien 1930.
- Dizertacija obranjena na Teološkom fakultetu u Beču. Rukopis, 121 str.
- HRG, M., Izvještaj biskupa Jurja Haulika Svetoj Stolici o stanju Zagrebačke biskupije iz god. 1841. *Croatia christiana periodica*, III(1973, 3, 93–107.
- HRG, M., O izvještajima dakovačkih i zagrebačkih biskupa i nadbiskupa u Vatikanskom arhivu. *Croatia christiana periodica*, II/1978, 2, 64–74.
- IVANDIJA, A., Povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Drugo razdoblje (1633–1773). *Bogoslovska smotra*, XL/1970, 2–3, 157.
- KLAIĆ, V., Kraljevska Akademija znanosti u Zagrebu (1776). *Hrvatsko kolo*, VII/1912, 1–34.

- KLAIĆ, V., Dvije čudne knjige (1781–1782). Posvećeno slavnom profesorskom zboru Filozofskog fakulteta u Kr. hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. *Vijenac*, 1/1923, 1/17, 333–337.
- O knjizi zagrebačkog kanonika Josipa Taispergera „Aniani Eliphii Concordia...” kojom J. Taisperger brani dekrete cara Josipa II. o dispencijama, protiv mišljenja zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa i o odgovoru svećenika Vinka Kalafatića štampanom pod naslovom Theodossi Trasibuli ad...
- KRČELIĆ, A. B., Annuae sive historia ab anno inclusive 1748 et subsequis 1767 ad posteritatis notitiam. (Zapisi po godinama ili povijest od uključivo godine 1748. i slijedećih do 1768. na znanje potomstvu). Zagreb, JAZU, 1901. Prijevod: Zagreb, JAZU, 1952.
- LANOVIĆ, M., Vjerozakonske zaklade. Zagreb 1927.
- LUTTER, A., Dušobrižništvo djece i mladeži uže Hrvatske tokom druge polovine 18. stoljeća. Rukopis. Zagreb 1969. (disertacija na Katoličkom bogoslovnom fakultetu).
- MATANIĆ, A., Izvještaj bosansko-srijemskih ili đakovačkih biskupa u Tajnom Vatikanskom arhivu. *Kačić*, 4/1971, 149–154.
- MATANIĆ, A., Izvještaji zagrebačkih biskupa i nadbiskupa sačuvani u Vatikanskom arhivu. *Bogoslovska smotra*, XLV/1975, 1, 117–126.
- MATIĆ, T., Prijevod biskupa Vrhovca o reformi školovanja bosanskih franjevaca. *Nastavni vjesnik*, 1930/31, 61–66.
- Bosanski apost. vikar fra Grgur Varešanin (Grgur Ilijić) bio je u dobrim odnosima sa Vrhovcem, koji se kod bečkog dvora zauzimao za bosanski katolički kler.
- MILAŠINOVIĆ, F., Cui competiti dominum, proprietas, administratio bonorum Ecclesiae temporalium. *Katolički list*, 1850, 233–234.
- NOVAK, V., Maksimilijan Vrhovac (1752–1827). O stotoj godišnjici smrti velikog hrvatskog biskupa i slobodnog zidara, neposrednog preteče Gajevog ilirizma i Strossmayerovog jugoslavenstva. *Bratstvo*, 1928, XXII, 200–224.
- NOVAK, V., Vuk i Hrvati. Beograd 1967.
- U toj opsežnoj monografiji detaljno je analizirano i kulturno-prosvjetno kao i ostalo djelovanje Maksimilijana Vrhovca (str. 28–30; 34–47; 605–608).
- PIŠONIĆ, M., Crkvena imovina u doba jozefinizma posebno u Zagrebačkoj biskupiji. Rukopis. Zagreb 1959. (disertacija na Katoličkom bogoslovnom fakultetu).
- RITIG, S., Restauracija katolicizma u vrijeme narodnog preporoda. *Bogoslovska smotra*, 1933, 2, 97–110; 1934, 2, 105–123.
- U studiji je obrađen i Maksimilijan Vrhovac (1933, 97–104) uz ostalo i njegovo prijateljevanje s benediktinskim opatom Rantenstrauchom, koji je umro 30. rujna 1785. nešto prije imenovanja Vrhovčeva za zagrebačkog biskupa. Autor smatra da su „nesumnjivo izvještaji velikoga vizitatora djelovali na cara (Josipa II) da pošalje mladoga rektora peštanskoga seminarija u Zagreb da bude nosilac njegovih političkih i crkvenih ideja” (str. 98).
- RUSPINI, I. A., Kanonička vizita biskupa M. Vrhovca iz godine 1792–1794. *Bogoslovska smotra*, VII/1916, 2, 105–120; 3, 209–225; 4, 321–349; VIII/1917, 1–52–63; 2, 105–120.
- ŠIBOLET., Je li biskup Vrhovac bio slobodni zidar? Pomanjkanje svakih historijskih dokaza o masonstvu Vrhovca – MASONSKA LEGENDA O VRHOVCU – Nepouzdanost i neodlučnost

Martinovićevih tvrdnji u ovom pitanju. Vrhovac protiv tajnih društava. *Hrvatska straža*, 4/1932, 290, 3–4.

/ŠIDAK, J./, Krčelić (Kereselich) Baltazar Adam. *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 5, Zagreb 1962, 388–389.

/ŠIDAK, J./, Haulik Juraj de Varallya. *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 3, Zagreb 1963, 664–665.

ŠIŠIĆ, F., Nepoznate stranice iz doba biskupa Vrhovca. *Novosti*, 1926, 149–152.

ŠKREBLIN, I., Odgoj i nastava u zagrebačkom sjemeništu 1578–1900. *Kulturno-povijesni zbornik zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb 1944, 673–704.

ŠKREBLIN, I., Pastorizacija u gradu Zagrebu kroz 18. i 19. stoljeće. *Isto*, 727–808.

ŠURMIN, Đ., Drei Briefe zur Geschichte der slavischen Philologie. Aus dem Agramer-erzbischoflichen Archiv mitgetheilt von – *Archiv für slavische Philologie*, 1904, 156–159.

– Prvo pismo je iz g. 1799. od 10. kolovoza – pošiljalac je Josip Dobrowsky (Acta archivi Episcopatus Zagrebiensis Vol. CXVI. no. 18.), drugo je od Stjepana Stratirovića pisano 2. ožujka 1803. (vol. CXIX nr. 34), dok je treće napisao Bartolomej Kopitar 8. ožujka 1811. (vol. CXXV nr. 146). Iz ovih pisama proizlazi da se sva trojica smatraju velikim zagovornicima za izdavanje i čuvanje slavenskih knjiga.

Uredovne zbirke naredaba bogoštovne struke, Zagreb 1892, svezak I.

VRHOVAC, M., Constitutiones Synodales Ecclesiae Zagrabienensis pro clero diocesano recusae... Zagrabiae 1805.

JOZEFINIZAM I REDOVNIŠTVO U HRVATSKOJ

BUTURAC, J., Franjevi zagrebačke biskupije g. 1770. *Katolički list*, 92/1941, 18, 211–213.

BUTURAC, J., Povijesni pregled redovništva u Hrvatskoj. *Croatia Sacra*, 1943, 20–21; 131–152.

HOŠKO, F. E., Škole hrvatske franjevačke provincije sv. Ladislava (1613–1783). Prilog povijesti hrvatske teologije i filozofije 17. i 18. stoljeća. Zagreb 1968.

HOŠKO, F. E., Skolastička filozofija zagrebačkog kruga 17. i 18. st. *Bogoslovska smotra*, XXXX/1970, 2–3, 207–215.

HOŠKO, F. E., Organizacija filozofske i teološke nastave na visokim školama Provincije sv. Ladislava u razdoblju potridentske obnove. *Kačić*, 6/1974, 53–70.

HOŠKO, F. E., Hrvatsko-primorska franjevačka provincija u zapadnoj Hrvatskoj na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. *Kačić*, VII/1975, 71–104.

HOŠKO, F. E., Pastoralno djelovanje franjevaca provincije sv. Ladislava na području zagrebačke biskupije u vremenu potridentske obnove. *Bogoslovska smotra*, XLVI/1976, 4, 437–474.

HOŠKO, F. E., Franjevačko visoko učilište u Požegi. *Nova et vetera*, XXVII/1977, 1, 87–111.

HOŠKO, F. E., Franjevačka visoka filozofska škola u Slavonskom Brodu. *Nova et vetera*, XXVII/1977, 2, 69–98.

- HOŠKO, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu. *Nova et vetera*, XXVIII/1978, 1–2, 113–179.
- HOŠKO, F. E., Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću. *Kačić*, VIII/1976, 135–191; X/1978, 127–173; XI/1979, 317–342.
- KLARIĆ, K., Stišavanje burnih dana. Zadnji udarci jozefinizma. Početak smirivanja u hrvatskoj franjevačkoj Provinciji. *Hrvatska straža*, V/1933, 286, 7.
- MAJSTOROVIĆ, S., Sluga Božji o. Vendelin Vošnjak, franjevac (1961–1933). Slavonski Brod 1967, 55–77.
- MATIĆ, T., Isusovački kolegij i akademija u Požegi g. 1773. *Vrela i prinosi*, VIII/1938.
- ŠANJEK, F., Dominikanci u našim krajevima, *Bogoslovska smotra*, XXXVI/1966, 3–4, 712–725.
- ŠANJEK, F., Redovništvo u Hrvatskoj (Povijesni pregled). *Za bolje svjedočenje Evanđelja. Zbornik radova I. redovničkog tjedna*, Zagreb 1974, 61–100.
- TKALČIĆ, I., O stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah. *Rad JAZU*, Zagreb 1888, XVIII.
- VANINO, M., Imovinske prilike Isusovačkog kolegija u Zagrebu g. 1766–1773. *Katolički list*, 67/1916, 11, 121–123; 12, 136–138; 13, 148–150.
- VANINO, M., Povijest teologijske nastave na Isusovačkoj akademiji u Zagrebu. *Bogoslovska smotra*, XII/1929.
- VANINO, M., Povijest filozofske nastave na Isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1638–1773. *Život*, X/1929.
- ŽIC, N., Naselja i stanovnici na posjedu Isusovaca u Požeškoj dolini 1773. *Požeške novine*, 14/1937, 10, 2–3; 11, 2–3; 12, 2–3; 13, 2–3; 14, 2–3; 15, 2–3; 16, 2–3; 17, 2–3; 19, 2–3; 20, 2–3; 21, 2–3.

SOMMARIO

Nella storia della Chiesa tra i Croati la seconda metà dell' ottocento e la prima metà del novecento è il periodo profondamente marcato e contrassegnato dal giuseppinismo.

Questo tema, a cui purtroppo finora non si è dedicata giusta attenzione nelle ricerche storiche, è stato trattato quest'anno scolastico (1979/80.) in un corso speciale della storia ecclesiastica nella Facoltà teologica cattolica di Zagreb.

Da questo corso è scaturito anche il presente contributo bibliografico. Il lavoro vorrebbe essere un aiuto per la ricerca tematico-contenutistica e specifica della vita ecclesiastica del periodo di giuseppinismo.